

UR NYHETERNA

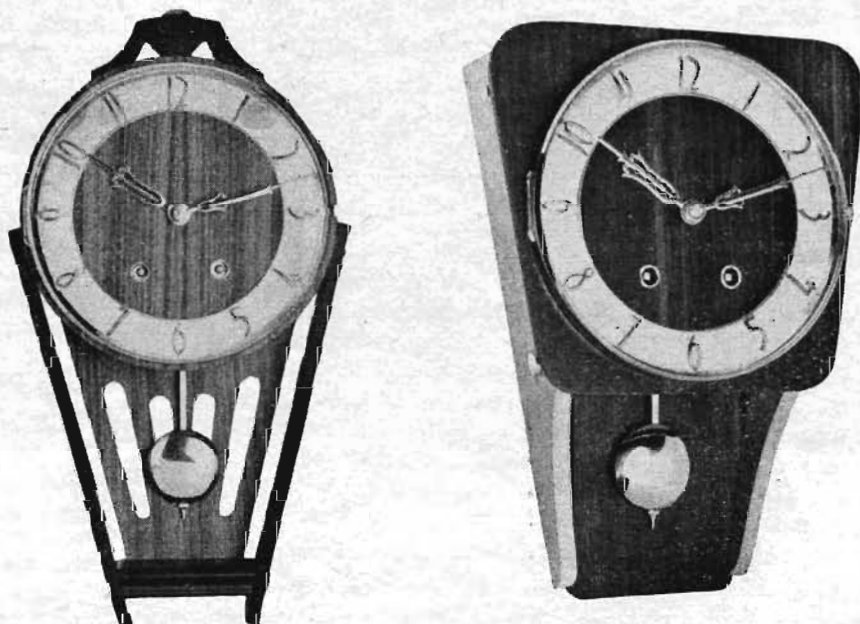
TIDNING FÖR URTEKNIK OCH URHANDEL

Årg. 15

Maj 1958

Nr 5

TIDSBETONADE PENDYLER

De moderna pendylerna kräva raka linjer.

Till de ganska pålitliga tidmätarna hör vägghendylen. Dess föregångare tillhör de äldsta skedena i det mekaniska urets historia och dess former ha skiftat, men dess funktion, uppbyggnad och plats i hemmet ha förblivit desamma.

Vårt folk är ju ett folk, som har utpräglad sinne för tradition och det har därför ej varit att förundra sig över, att kärleken till gamla former håller sig kvar. Så är det exempelvis med den förgyllda pendylen, som än i dag har sin hedersplats i de svenska hemmen och försvarar den med den äran.

Men även den moderna tiden vill ha ett ord med i laget och det är ju ej mer än rätt. Interiören av i dag skiljer sig väsentligt från föregående epokers och

inredningsdetaljerna präglas därav. Den moderna vägghendylen är i form helt betingad av strömningarna i tiden, där de enkla linjerna få träda i stället för mera komplicerade former.

Det är också en annan sak att fästa i minnet. Framställningen av urverket är numera ej ett kvalificerat handarbete; urindustrin gör detta arbete lika väl, snabbare och därför också billigare än vad man förr kunde göra.

Under de senare åren har AB Rätt Tid lanserat en rad tidsbetonade modeller av vägghendyler och här ovan ett par nykomlingar, som avse att fylla kraven på att vara lämpade för en modern interiör samt prisbilliga.

Den lätta, genombrutna modellen är

av teak, med listverk och dekoration i svart. Verket är ett åttadygnsverk med hel och halvslag på klangskål. Sifferringen är av modern typ med förgyllda relieffsiffror på ljus botten. En välkomponerad, luftig modell, som till formatet är något mindre än de vanliga pendeltyperna.

Pendylen nr två är av helt annan uppbyggnad. Den är en mera sluten komposition och av tyngre verkan än den förra. Materialet är av olika träslag, ek, jakaranda o. s. v., som kunna komponeras ihop efter vars och ens smak. Verk, slag och siffering är av samma sort som i föregående modell. Som alltid i denna serie utmärka sig de nya pendylerna för ett vårdat utförande och pålitlighet som tidmätare.

Nytt schweiziskt uppslag i- fråga om damarmbandsur

En schweizisk firma, som sedan åtskilliga år tillbaka, verkar i Frankrike, har på den franska urmarknaden infört ett gulddamur, som kallas "Regnbågen" (Arc-en-ciel). Det originella med detta ur är, att det försäljes med sju olikfärgade läderarmband, allt mycket trevligt förpackat i ett vackert och nätt etui. Armbanden äro lätta att byta och kunna därför lätt apteras till dräkten.

Innan uret fördes i marknaden, gjordes gott förarbete. För det första patenterades idén och sedan gjordes en hel rad sonderingar hos ledande reklampersoner, modeexperter o. s. v. och de råd, som dessa gävo tog man ad notam. Efter detta kom så annonskampanjen i ett fyrtiotal franska tidningar och tidskrifter, varvid annonserna fingo sin speciella utformning. En av dem formulerades som en "kommuniké" till alla damer och innehöll korta data om uret ifråga. Först sedan opinionen så bearbetats, sändes uret ut i marknaden.

Det hände i fjor, att Elio Tassano var sysselsatt med fiske ute på Medelhavet. Oförsiktigt nog höjde han sig för långt ut över båtkanten, vilket hade till följd, att hans ägandes fickur slank ur västfickan och försvann i vattnet. Naturligtvis trodde han, att det var för alltid förlorat. Hur stor var emellertid ej hans förvåning, när han några dagar senare steg in till en urmakare för att tillhandla sig ett nytt ur och då fick ögat på sitt eget, som lämnats in till reparation. Förklaringen var enkel nog. Två fiskare, Giulio Noceti och Giovanni Castagnoli, hade fått tag i en 15 kg. tung fisk, som de efter mycken möda fått ombord i båten. I innanmätet på fisken hittade de uret och som det inte gick, hade de tagit det till urmakaren. På så sätt fick Tassano igen sitt ur och han tyckte, att händelsen var så pass egendomlig, att den borde firas och det gjorde han också i sällskap med både fiskarna och urmakaren.

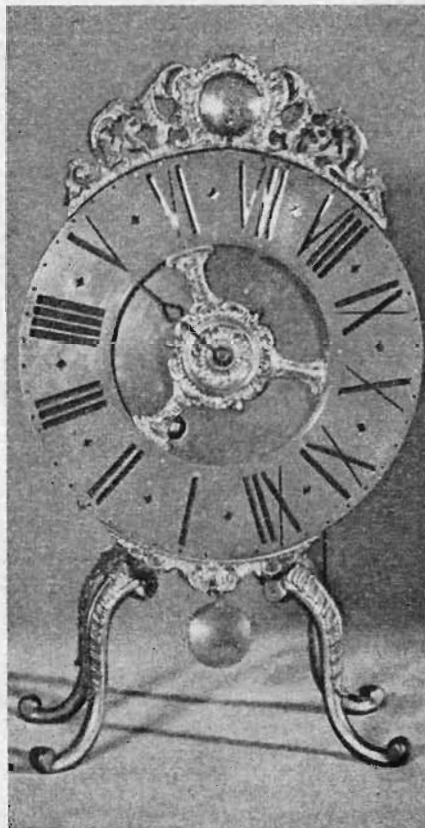
Utkommer med ett nr varje månad.

Ansvarig utgivare:
Chefsurmakare Bertil Nilsson

Redaktionens adress:
Stortorget 3, Malmö. Telefon 714 45

BYGGER KLJÖHE - A TRYCKERI A-B, MALMÖ 1958

Nattur från 1730-talet

Välproportionerat nattur från Bern.

För att även nattetid kunna hålla reda på tiden konstruerade klyftiga urmakare s. k. nattur av ovanstående typ. De voro mest på modet under 1700-talet, då franskan var de bildade klassernas språk och ett dylikt ur benämndes därför i finare umgängeskretsar "veilleuse", som kommer av franska ordet "veiller", vilket betyder "vaka".

Nattur fabricerades även av våra urmakare och i UN har förut avbildats ett dylikt från 1700-talets mitt och fabricerat av den bl. a. från Bellmans "Fredmans epistlar" namnkunnige Stockholmsurmakaren Johan (Jean) Fredman (1712 ell. 13—1767). Även andra svenska urmakare ha fabricerat dylika ur och Nord. museet har bland annat ett från 1750-talet, fabricerat av Peter Ernst (1714—84).

Vad nu ovan avbildade nattur beträffar, så är det ett förnämligt arbete, nästan i minjatyformat, eftersom det endast mäter 30 cm. i höjd. Det stammar från tidig Louis XV:s tid och kan dateras till omkring år 1730. I verket har mästaren Balthasar Blaser från Bern satt sin signatur.

Verket, som är av järn, är helt dolt bakom urtavlan, som är grunderad röd. Den dominerande sifferringen är av försilvrad mässing och har de romerska siffrorna utsågade. Även överstycket i kartuschform är genombrutet arbete.

René Baillaud drar sig tillbaka

Den kände chefen för Besançons observatorium René Baillaud, har nu fallit för åldersgränsen och drar sig tillbaka efter 27 års arbete vid sin institution, till vilken han kallades år 1930. Hans efterträdare är Jean Delhaye från Paris observatorium.

Baillaud har varit en av dem, som mest målmedvetet och energiskt arbetat på att höja urindustrin i Besançon. Det var han, som införde den s. k. "poinçon de Besançon" d. v. s. den kontrolltjänst, som garanterade att kunderna fick ett ur med korrekt gång och av bästa kvalitet. Efter andra världskriget förordade han ett internationellt utskott, som skulle samordna observatoriernas arbeten och detta utskott bestämde, att ur försedda med Besançonmärket (poinçon de Besançon) liksom och de ur, som prövats av den schweiziska urkontrollen, voro berättigade att bära beteckningen "kronometer".

Urindustrin är även Baillaud tack skyldig, därför att han skapat kontrollen för ur, som användas i luftfarten. Sitt observatorium berikade han med de nyaste instrumenten på området. Även bör man ihågkomma, att han var en av de främsta krafterna vid grundandet av franska sällskapet för chronometrie år 1931 och är redaktör för detta sällskaps facktidsskrift.

På den runda plattan i kartuschens mitt är familjen von Tscharners, Bern, vapen ingraverat.

Ett ursnitt i bottenplattan under de två översta timsiffrorna och kartuschen är underlagt med vitt siden och detta genomlyses nattetid med en bakom ställd oljelampa eller ett ljus och är sålunda lätt att avläsa, när som helst.

Visaren, som är en genombruten pil, är fast och det är sifferringen, som rör sig motsols på den konstfärdigt arbetade, trearmade tavelhållaren av förgylld brons.

Som ett tämligen unikt faktum kan påpekas, att detta ur även är försett med en minutvisare av stål, varigenom man tämligen noggrant kan avläsa tiden. Minutvisare förekommer annars ej på dessa ur.

Verket är ett åttadygnsverk och är ett mycket förnämligt arbete. Det är utrustat med slagverk, som slår varje kvart. Det hela uppbyggs av fyra smäckra, gjutna och ciselerade fötter av brons, s. k. "spindelben", vilka ju, som bekant, kunnat glädja sig åt en renässans de senaste åren.

Uret, som är i privat äga, återfinnes i J. Otto Scherers intressanta bok "Antike Pendulen", Bern 1957.

En gammal klockmakare

Den gamle byrmakaren var under adertonhundratalet och tidigare ofta av allmogen omgiven med ett mystikens skimmer. Ja, en del gott folk trodde t. o. m. att han stod i förbindelse med den onde.

Under min tid som urmakare i Färgelanda socken i Dalsland hörde jag talas om den legendariske urmakaren Sven på Tegen. Det berättades, att de golvur han tillverkade kunde gå i århundraden. Ett av hans mästerverk var ett ur, som han tillverkade för rådhuset i Vänersborg. Detta ur kunde gå under ett år efter en uppdragning.

Vid ett tillfälle ville några spefåglar skämta med urmakaren och sände bud till honom, att klockan stannat före årets slut. Men klockmakaren var säker på sin sak och meddelade herrarna i rådhuset, att om de tog bort det, som ligger på golvet där som lodet skulle stå, så går klockan tiden ut. Och snopna tog spefåglarna bort en stapel av kopparmynt, som de hade ställt där. Detta ur förintades senare vid en brand i Vänersborg.

Att Sven på Tegen hade sinne för humor — visserligen av det makabra slaget — förstår man av berättelsen om hur han en gång i Färgelanda kyrka hade maskerat sig att likna den onde och med kemikalier i sin mun blåste ut eld och rök till kyrkvaktarens stora förskräckelse. Då kyrkoherden kom till kyrkan tillsammans med den darrande kyrkvaktaren kände han snart igen Sven på Tegen och dömde honom till stockstraff för hans tilltag att vanhelga kyrkan. För att befria sig från detta straff lovade urmakaren att han skulle tillverka ett golvur till kyrkan och detta ur skulle vara så välgjort, att det skulle gå i århundraden.

Men klockmakaren kunde mycket annat såsom gjutning av mässingsspännen och ringklockor. Allmogen ville söka en orsak till alla dessa färdigheter, och enligt tidens tro ansåg de honom hava sålt sig till den lede. Sålunda påstod en kvinna, att då hon gläntade på dörren till urmakarverkstaden, såg hon en mängd underliga gesäller, som arbetade åt Mäster Sven.

Så blev den gamle urmakaren sjuk och han förstod, att han ej orkade med sitt arbete. Han samlade då ihop sina verktyg i en säck och sänkte den i en djup sjö, på det att ingen mer skulle fuska i hans yrke med de finurliga verktyg, han utfunderat.

Ja, så berättade de gamle om Sven på Tegen i Färgelanda socken i Dalsland. Men ett är säkert: den gamla klock-

på mannekängens arm: Modell POMPADOUR armband i 18 karats guld med brillianter

Modell ELISABETH 18 karats guld

Modell La Fayette 18 karats guld

EBEL

för
exklusivt
bruk

AB SVENSKA URDEPOTEN

STOCKHOLM GÖTEBORG MALMÖ HÅLSINGBORG TRELLEBORG

kan vid koret i Färgelanda kyrka den går än i dag, så som den gamle urmakaren lovade för mer än hundra år sen.

Eric Quick.

Till ovanstående kunna följande upplysningar fogas, som återfinnas hos Sidenbladh "Urmakare i Sverige":

Sven på Tegen hette Sven Rasmusson Sandström och var född 1747 och dog 1799. Att han sänkte sina verktyg uppges ha berott på, att han ej ville, att

de skulle komma i klåparehänder, så att hans namn skulle skämmas genom underhålligt arbete.

Sandströms urverk liknade Stjärnsunds- och Morauren men föredde vissa olikheter i slag- och minutverkets tekniska utformning. Hans ur hölls för verkligt kvalitetsarbete.

I Torps kyrka i Dalsland står ett av hans ur, som bär signaturen Sven Sandström Tegen, medan ovannämnda uret i Färgelanda kyrka är signerat Sven Rasmusson Tegen.

Missvisande uppgifter

I "Industritidningen Norden"s marsnummer inhämta vi några högst besynnerliga uppgifter om fickurets historia. De förekomma i ett omnämnande av ett amerikanska elektriskt armbandsur. Som jämförelse till detta moderna ur, som givetvis ej har dragfjäder, framdrages det första av nürnbergaren Peter Henlein framställda fickuret. Tidningen meddelar, att detta första fickur härrör från år 1480. Nu är det allmänt känt, att Peter Henleins ur sättes till c:a 1510, eftersom det första gången omnämnes i litteraturen år 1511. År 1480 eller snarare 1479 anses som Peter Henleins födelseår. Han dog 1542.

För säkerhets skull reproducerar tidningen dels ett av de elektriska armbandsuren och dels ett ur från 1480, alltså ett — enligt tidningens mening — verkligt Peter Henleinur. Uret ifråga har samma grundform som våra vanliga fickur, vilket ju borde ymnat för att sammanställa det med Peter Henlein. Dennes s. k. fickur voro ju, som bekant, formade som runda dosor eller trummor, vilket var naturligt, eftersom de till förebild hade de cylindriska bordsuren. Något exemplar av dylikt fickur, som utförts av Peter Henlein, kan ej med

bestämmdhet påvisas, ehuru det existerar åtminstone två med hans signatur, av vilka det ena finnes i Sverige. Signaturerna anses dock tvivelaktiga. Detta hindrar emellertid ej att formen är riktig och den höll sig de första decennierna. Den avlöstes av den ovala formen någon gång mellan 1550—60, ofta sedermera kallad nürnbergägg, och först i slutet av 1500-talet kom den runda, låga form, som levat kvar till våra dagar. Och det är just ett sådant ur, som nämnda tidning avbildar. Det var ju också först omkring år 1600 som fickuret verkligen gjorde skäl för namnet och flyttade från dräktens utsida, ner i fickan. Dessförinnan bars det som prydnad eller smycke och hörde således till dräkten. I det i litteraturen omnämnda Peter Henleinuret från år 1511, kallas detta ur ej fickur, utan det omtalas som ett märkvärdigt litet ur, som man mycket väl kan stoppa i fickan.

Så var det med den saken och slutsatsen är sålunda den, att det tydligen frodas en hel del uppgifter, vilka äro direkt vilseledande för den, som försöker hålla reda på fickurets historia. Skadan blir än större, när tidningens uppgifter avtryckas i dagspressen, vilket i detta fall verkligen skett på något håll.

Förfalskade Breguetur avslöjade

Ett sekelgammalt bedrägeri mot en österrikisk ädling har nyligen avslöjats i USA. Om bedrägeriet lämnar "American Horologist and Jeweler" följande uppgifter.

Upptäckten gjordes, när man stod i begrepp att införliva några sällsynta fickur med James Arthur samlingen av ur vid New Yorks Universitet. Det var en i Australien bosatt dam, som i en tidskrift sett samlingen omtalas och därför till denna erbjöd de gamla uren. Sju ur, som förvärvats från henne, utställdes för ett års tid sedan. Bland dessa fanns ett äkta ur av den berömde schweiziske urmakaren Abraham-Louis Breguet (1747—1823). Bland de övriga fjorton ur, som erbjödos, fanns det, en-

ligt samlingens chef, professor Edward C. Smith, två Breguetur till, men de voro förfalskningar.

Greve Carl Lamberg, Schloss Kaps, Kitzbühel i österrikiska Tyrolen har tydligen, sade Smith, köpt de falska Bregueturen. Ingen, allra minst de efterkommande, har reflekterat över, att det var falska ting man ärvt.

På de äkta Bregueturen har mästaren satt sin signatur strax under siffran XII, men det är så skickligt gjort i emaljen, att man endast med stark förstoring kan upptäcka den. Breguet var tvungen att tillgripa denna metod för att kunna hålla sig fri för den uppsjö av förfalskningar med hans namn, som gick över landen. Under åren 1790—1823, då Breguet var verksam i Paris,

exporterades femhundra falska Breguet-ur på ett äkta.

Till denna dag har ännu ingen kunnat lura ut, hur Breguet förfor, när han "bäddade" in sin signatur i emaljen. Men Breguet var ju en genial man på mer än ett område och att han särskilt var uppskattad ses av, att någorlunda hyggliga efterbildningar av hans ur betaltes mycket bra. Det är sålunda ingenting märkvärdigt, att den gode greven Lamberg lät lura sig. Större samlare än han ha delat hans öde och det finnes väl knappast någon ursamling, som ej inrymmer falska Breguet-ur.

Den insiktsfulle samlaren behöver givetvis ej Breguets dolda signatur för att se, om uret är äkta. Verket, dess avvägning, dess gestaltning äro för kännaren ojäviga vittnesbörd.

Det nyförvärvade Bregueturet är ett repeterur med kvartrepetition. Dess tillkomsttid är omkring år 1809.

Ett annat ur i den förvärvade kollektionen är ett ganska ovanligt ur med kalender och många av de konstruktioner, som vi se på moderna ur. Det är självuppdragande med pedometerkonstruktion d. v. s. uret dras upp genom gångrörelsen hos bäraren. En liten visare anger, när uret är uppdraget och det har centrumsekundvisare. I övrigt visar det minuter, timmar och månadsdagarna. Uret är från tiden omkring 1820.

Ett annat ur är av den ovanliga typen med mycket stort balanshjul (sekund) och ett annat är ett musikrepeaterur. Sist hör också ett ur av Londönmästaren Rentsch (1813—40) nämnas.

James Arthur-samlingen inrymmer mer än 2.200 ur av olika format och är den mest instruktiva, historiska ursamlingen på västra halvklotet. Skaparen av samlingen var skotsk-amerikan och var till yrket uppfinnare och fabrikant. Han dog 1931 men donerade samlingen redan år 1925.

Besançon bygger atomur

I Frankrike har hållits en kongress med representanter för vetenskap och urexpertis. Vid denna kongress enades man om administrationen av ett laboratorium för atomur, som skall grundas i Besançon.

Åt ledaren för vetenskapliga fakulteten vid Akademien i Besançon uppdrogs att konstruera detta molekylära tidmätningssinstrument. Det blivande atomuret kommer att bli av samma typ, som det, som konstruerats av forskningslaboratoriet för urvetenskap i Neuenburg.

Ett atomur har ju mångsidig användning, i astronomi, fjärrtrafik, luftfart, för fjärrstyrda raketer o. s. v.

Arde Bulova avliden

Chefen för den bekanta koncernen Bulova Watch Company, New York, Arde Bulova, avled för en tid sedan efter en långvarig sjukdom i Kalifornien, där han anlitat specialister för att återvinna hälsan.

Den avlidne var son till en juvelerare i New York och slog sig tidigt på urbranschen. Han grundade en boettfabrik i Providence och blev snart en av de största importörerna i USA av schweiziska urverk. År 1921 grundade han i Biel, ett företag för färdigställande av ur, som gått en storartad utveckling till mötes med c:a ettusen arbetare. Förutom dessa fabriker äger bolaget en fabrik i Toronto (boettfabrik), en för massproduktion anlagd fabrik i Woodside vid New York och en år 1954 anlagd filial till denna i Flushing. En mycket känd och uppskattad institution är den skola, "Bulova school of watch-makers", som han upprättade efter andra världskriget, i vilken krigsinvalider få lära sig urmakeriet. För denna gagneliga gärning erhöll Arde Bulova franska hederslegionen. Med Arde Bulova gick en idérik, i hög grad dynamisk personlighet ur tiden, som betytt mycket för amerikansk urindustri och som kommer att saknas.

Till hans efterträdare har utsetts general Omar Bradley.

Astronomiskt konstur i Dresden

Gamla staden i Dresden bombades strax före krigsslutet 1945, vilket var en aldrig ersättbar förlust ej blott för den vackra staden utan även för kulturhistorien. Man har emellertid ej tappat modet: Det förnämna Zwinger ha de goda Dresdenborna återuppfört och de av Sovjet bortförda konstverken ha åter börjat komma tillbaka.

Men det gäller ej blott att rädda, vad som räddas kan ur en förintad kulturvärld, det gäller också att skapa nytt. Och till detta nya måste bland det främsta räknas ett nykonstruerat, modernt astronomiskt konstur, som utgör ett vackert prov på vad samarbete mellan vetenskap och hantverk av i dag kan prestera.

Uret är placerat å ena gaveln på Fysikaliska institutet vid Tekniska högskolan och är konstruerat av professor Henn vid nämnda högskola. Henn har helt följt moderna linjer vid gestaltningen av urets yttre form. Det är enkla, rena linjer och något inflytande från de gamla konsturen kan ej spåras.

Verket är ett arbete av den kända

tornursfabriken Bernhard Zacharias i Leipzig och konstsmiden Alfred Schmidt Dresden med ing. Röcke och matematikern prof. Willers som ledare.

Uret består av tre intill varandra placerade stora urtavlor. Den i mitten har en diameter av 2,5 m. och de båda andra vardera 1,5 m. Mittavlan, som har tre visare, har två arabiska siffrerader från 1—12, av vilka vänstra hälften anger soluppgångstiden och den högra nedgångstiden. Middag och midnatt anges med en sol- resp. månbild. De tolv romerska siffrorna i ytterranden ange normaltiden.

Vänstra tavlan har innerst en kalender för veckodagarna, varvid de gamla romerska dagssymbolerna kommit till användning: måndag — månen, tisdag — krigsguden Mars' svärd, — onsdag — Merkuriusstaven, torsdag — Jupiters blix, fredag — Venus symbol, lördag — Saturnus d:o och söndag — en gyllene sol. I yttre ringen visa åtta små månklot de dagliga månfasererna.

Högra urtavlan upptager månadsuppgifter och zodiaktecknen. De tolv arabiska månadssiffrorna i mittringen korrespondera med zodiaktecknen i yttre kretsen på det sättet, att en siffra jämt befinner sig mellan tvenne zodiaktecken. Visaren, som är i solform, löper motsols mot zodiakkretsen.

Uret är ett med elektricitet drivet pendelur med gemensamt verk för samtliga tre tavlor. Detta verk drages varje timme av en elektrisk motor.

Urfabrikationen i Väst-Tyskland uppvisade under fjoråret tämligen tillfredsställande siffror. Det gäller främst armbandsuren. Den västtyska urindustrin har helt utnyttjat sin produktionskapacitet under året och detta gäller framförallt märkesuren. Gott och väl 65 proc. av produktionen konsumeras inom landet, medan resten exporteras. Småursfabrikerna i Pforzheim ha under året ökat sin produktion med 11 proc. Även exporten har gett gott resultat och de 80 milj. D-mark, som uppnåddes 1956 voro överträffade långt innan årsslutet i fjor. Mer och mer har man kommit över till den amerikanska synpunkten på bruksuret, att det är fördelaktigare att köpa ett nytt än att reparera upp ett gammalt, en synpunkt som vinner mark litet varstans i världen. Vad man nu i Väst-Tyskland fruktar är, att de höjda lönerna komma att verka hämmande på urindustrin. Inom industrin för urdelar har man kompenserat löneökningen med längre driven mekanisering, men det kan man ej inom monteringen, där man ej kan komma ifrån en hel del rent hantverksarbete.

Är Ni veckovill?

Tiden rinner så snabbt i väg, ibland är det svårt att hålla reda på dagar och datum. Med ett datumur behöver Ni aldrig vara "veckovill". Dagens datum växlas automatiskt in vid midnatt och avläses på en liten ruta på urtavlan. Detta eleganta EBEL-ur har stålboett, är vattentätt och stötsäkert, kostar 216 kr. EBEL är medlem i Schweiziska Urfabrikanternas Förbund.

Stor sortering av datumur från kr. 110:—

ASU

AB Svenska Urdepoten

Stortorget 3 Malmö

Urindustri bot mot flykten från landsbygden

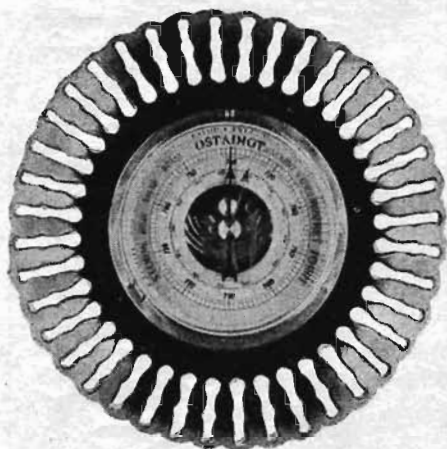
Även i Schweiz har man att dragas med problemet om avfolkningen av landsbygden. Myndigheterna i Tessindalarna ha med bekymmer sett hur befolkningen minskas år från år. Och så är det på många håll. Förbundsregeringen håller sig å jour med utvecklingen och gör vad den kan för att hindra folkflykten från landsbygden.

Vad nu särskilt Tessindalarna beträffar, så är befolkningen på landsbygden snåbrukare, som leva under enkla villkor. Någon extrafortjänst har man haft genom arbete vid garantiföretagen, som dock äro av anspråkslös omfattning.

I Verzascedalen komma emellertid nu med förbundsrådets medgivande två fabriker att sättas igång, den ena i Vogorno och den andra i Brione, båda urfabriker; den senare uteslutande avsedd för Roskopfurfabrikation. Ledningen för dessa fabriker ligger i händerna på företaget i Bern och Biel. Det företag, som tar hand om fabriken har erfarenhet av liknande tidigare. På sin tid grundade den en fabrik i Melano med arbetare från trakten och erfarenheten här har varit god och förutsättningarna på den nya platsen anses vara lika goda.

Urfackmännens Riksförbunds kongress, som numera hålles vartannat år, samlas den 6 och 7 juli i Stockholm. Kongresslokal blir hotell Malmen vid Götgatan.

OM BAROMETRAR

Aneroidbarometer.

Det nyttiga instrument, som heter barometer och som hjälper oss att spå väder, är ett barn av 1600-talet, då man var livligt sysselsatt med vetenskaplig forskning. Barometern framställdes först år 1643 av Toricelli, som var Galileis lärjunge. Den första barometern var kvicksilverbarometern.

Denna barometer byggde på, att man tog ett i nedre ändan tillblåst, cylindriskt rör och fyllde det till randen med kvicksilver och därpå tilltäckte övre änden med fingret och så vände det upp och ner och nedsatte det i vertikal ställning i en skål med kvicksilver, så visade det sig, att kvicksilvret sjönk i röret men stannade vid en viss höjd över kvicksilverytan i skålen. Denna höjd kallas barometerhöjden och det är den som användes som mått på lufttrycket.

Denna Toricellis enkla metod förbättrades snart, då man förstod, att det krävdes större noggrannhet för att få pålitliga lufttrycksvärden. Villkoret för att kvicksilverpelarens höjd skall svara mot lufttryckets storlek är, att det toricelliska tomrummet d. v. s. det tomrum, som finns i röret ovanför kvicksilvret, är alldeles luftfritt och ej heller innehåller någon vattengas. Skulle luft eller vattengas finnas, kommer den i röret inneslutna gasen genom sitt tryck att motverka yttre lufttrycket och följaktligen sänka barometerrörets pelare och ge oriktigt värde. För att undvika detta kokas kvicksilvret. Även måste man använda absolut rent kvicksilver, som är fritt från inblandade andra metaller. Vid sidan av barometerröret har man en skala, i de flesta fall en millimeterskala, på vilken man avläser avståndet mellan kvicksilverytorna i röret och kärlet.

Av kvicksilverbarometern har man två typer, dels den s. k. dos- eller cistern-

barometern och dels sifonbarometern; den senare har ingen dosa utan nedre ändan av röret är böjd uppåt. För övrigt växlar formen efter barometerns speciella användning.

Barometervärdena vid olika tider få ej jämföras med varandra, när det gäller noggranna iakttagelser. Kvicksilverhöjden i röret beror ej endast på lufttrycket utan av kvicksilvrets temperatur vid observationstillfället. Det är därför man gärna vid kvicksilvertermometern ser en termometer, på vilken temperaturen kan avläsas.

Förutom kvicksilverbarometern har man den s. k. aneroidbarometern, som också kallas holosterisk barometer. Denna typ är ju den mest använda. Även av denna barometer har man två skilda typer.

Den ena — Vidis aneroid — är dosformig. Närmast under en glasskiva,

Aneroidbarometer med zodiaken.

som ovan till täcker dosan, sitter en skiva, vilken i ytterranden är graderad, varmed man sålunda avläser lufttrycket. Barometerståndet anges av en i dosans centrum placerad visare. Ibland är skivan ersatt med en ring.

I dosans botten finnes en metallskiva, som utgör fästet för de övriga delarna. Ovanpå denna skiva sitter en platt dosa, varur luften pumpats ut. Bottnarna i denna dosa utgöras av vågformiga, ytterst tunna mässingsbleck. Den yttre

Aneroidbarometer på fot.

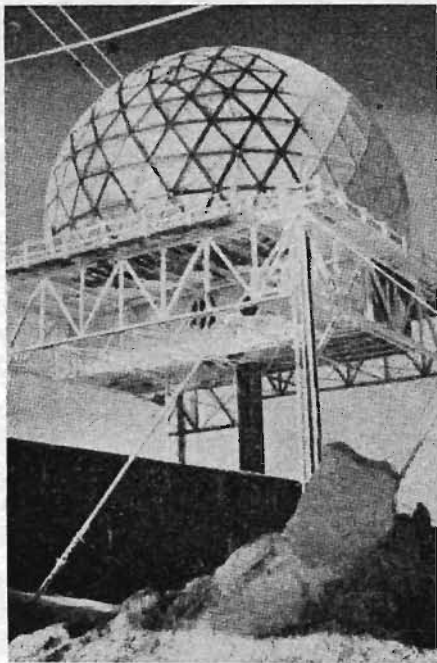
luften strävar att sammanpressa bottnarna, men detta motverkas av en stålfjäder, som med sin ena ände är fastsatt vid bottenskivan och med den andra vid mitten av den övre botten i dosan. De förändringar, som lufttrycket åstadkommer, meddela sig alltså till fjädern och därifrån till hävstänger, genom vilka rörelserna förstoras och överförs till en metallkedja, som är upprymlad kring en axel i centrum, på vilken visaren sitter. Visarens rörelser avläsas på skalan.

Den andra barometern av detta slag är Bourdons aneroid, som vanligen kallas metallbarometern.

Till det yttre liknar den den föregående, men är i princip annorlunda. Luftdosa är här formad som ett rör med elliptisk genomskärning. Röret är böjt som en ring, som avskurits på ett ställe med ändarna något åtskilda. Rörets mitt är fäst vid bottenskivan. Rörets förändringar vid växlande lufttryck överförs förmedelst hävstänger till en kamliknande metallpjäs, vars fina tänder gripa in i ett litet hjul, som är fäst på visaraxeln. Genom visarens rörelser avläses därpå lufttrycket.

Framställningen av barometrar är i vår tid kontrollerad och en pålitlig barometer är föga kostsam att skaffa sig. Här ovan avbildade aneroidbarometrar ha ställts till förfogande av AB Rätt Tid.

Ann. Barometer är sammansatt av grek. ba'ros, som betyder tyngd och me'tron, som betyder mått. — Holosterisk är av grek. ho'los, som betyder hel och hållen och stereo's, som betyder hård (av fasta ämnen). Aneroid är av det grekiska nekande an och eroei'n, som betyder flyta.

Meteorologisk polarstation.

Hayden Planetariums astronomer under ledning av Joseph Chamberlain uppförde ovanstående observationsstation år 1955 på den väldiga arktiska isen och kompletterade den i fjol. Kupolen är av plast och uppbäres av det inre lufttrycket. För att exakt bestämma, var denna station ligger, använder man marinkronometer av det schweiziska märket Longines. Själva stationen inrymmer den radarutrustning för väderleksobservationer, som utgör centrum för den s. k. Dew line stationen.

USA har många ursamlare

Watch collectors club var namnet på en amerikansk sammanslutning av ursamlare, vilken startade på sommaren 1943. Men i slutet av året ändrades namnet till National Association of Watch and Clock Collectors.

Sammanslutningen har genom åren visat stor livaktighet och innesluter en mängd entusiastiska samlare av tidmätare. Medlemsantalet uppgår f. n. till mellan 3.500—3.700 och medlemmarna äro från USA:s alla håll och kanter. Att det finnes åtskilliga medlemmar från andra länder är tämligen självklart.

Föreningen utger två publikationer, dels en "Bulletin" och dels en, som kallas "Mart". Den förra, som utges fem gånger om året, är en förnämlig tidsskrift utan annonser, medan den senare är ett medlemsblad, vari tidmätare till sattu eller sådana, som önskas köpa, meddelas. För denna publikation svarar en särskild kommitté.

När förra seklet var ungt fanns det på Irland en mycket framstående advokat och dito talare vid namn John Philpott Curran, berättar C. J. Robb i "American Horologist and Jeweller". Denne Curran var ej blott en skicklig jurist utan hade även god begåvning för mekanik.

Nu var denne Curran en man, som gärna ville utnyttja morgontimmarna och vanligtvis gjorde han undan en hel del skrivgöromål, innan någon annan i huset hunnit vakna. För att komma upp i tid hittade han på en speciell väckarklocka.

Denna var enkel nog och byggde på samma hydrauliska princip som antikens klepsydra. Två behållare fästes på en hållare ovanför huvudgården i hans säng, den ena över den andra. Ett dropphål i botten på den övre behållaren hade ett rör ner till den undre. Nu sov Curran sex och en halv timme pr natt.

När han således gick till sängs kl. 10, fyllde han den övre behållaren med vatten och han hade beräknat det så, att det tog sex och en halv timme för att fylla den undre och då denna blev överfull, började dropparna falla genom ett litet rör ner på den sovandes huvud. Det är klart, att han härigenom väcktes. Genom att öppna en kran ledde han vattnet ner i tvättfatet, som placerats invid sängen.

Ett av de svåraste problemen att lösa var att ordna så, att huvudet verkligen låg rätt på kudden, rakt under droppröret. Det ordnade han på det sättet, att han fyllde kuddarnas båda ändar med hårt material, medan mittpartiet var fyllt med dun.

Senare spekulerade han ut en annan väckaranordning, varvid han samarbetade med en urmakare i Dublin vid namn Waugh. Det var ett mekaniskt ur, som fästes vid sängens huvudända och med en draglina till en väckarklocka, som var placerad bakom huvudkudden. Den första praktiskt användbara väckarklockan av detta slag dateras till år 1802.

Ignaz Franz Castelli (1781—1862) var ett äkta wiengemyt, som författade eller översatte en oändlig rad underhållande pjäser och populära sånger. En tid försörjde han sig som kontorist, men någon påpasslig sådan var han aldrig, tvärtom var han oförbätterlig, när det gällde att komma för sent. En dag stod förste kontoristen, som han sorterade under, med klockan i handen.

— Hur många gånger skall jag säga till er, att här börja vi punkt kl. 9. I dag kommer ni åter för sent; klockan är en kvart över elva!

Castelli tog saken lugnt, drog fram sitt eget ur och sade:

— Det är absolut omöjligt att du väntat en hel timme på mej. Enligt min klocka är det bara 59 minuter.

Kejsar Karl V, vilken som bekant nedlade sin kejsarmakt och drog sig tillbaka till ett kloster, där han sysslade med sina många ur, hade bland annat fått för sig, att han skulle kunna få dem att gå precis lika allihopa. Det misslyckades, hur han än ansträngde sig. När han konstaterat det hopplösa i uppgiften, sade han:

— Vad jag i alla fall har varit för en framstående däre, som förött så mycket blod och pengar på att försöka få alla människor att tänka lika, när jag inte kan få ett litet antal klockor att hålla samma tid.

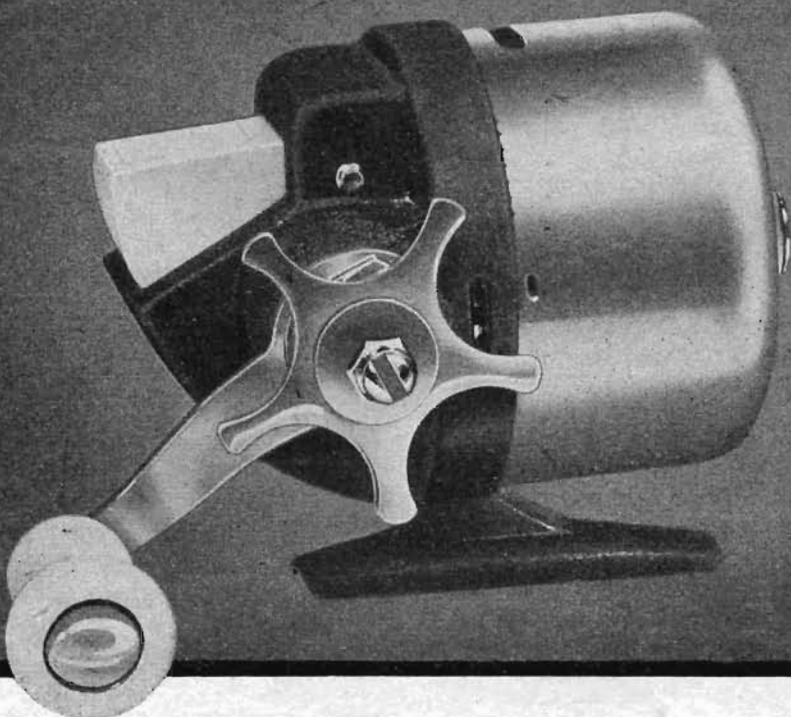
Den tyske kyrkohistorikern August Neander (1789—1850) hette egentligen David Mendel, men tog namnet Neander, när han övergick till protestantismen. Denne på sin tid inflytelserike teolog var mycket opraktisk. En gång var han gäst på en herrgård och då en av tjänstefolket hörde besynnerliga ljud från professorns rum, gick han dit för att se, vad som stod på. Han fann då professorn stretande på det gamla golvet i akt och mening att släpa ut det, eftersom han inte kunde sova för tickandet.

— Det är lätt hjälpt, sade tjänstevanden. Man bara stannar pendeln, så är uret tyst.

— Käre vän, sade professorn, hjärtligt tack för hjälpen. Den idén hade jag aldrig kunnat komma på.

— Förlåt, herr bokhållare, ert ur går för sakta. Klockan är faktiskt redan halv tolv.

Det har hänt stora saker på rullfronten!

VICTORY 1000

— den inkapslade haspelrullen
gör sensation världen över

Vad säger Ni om en elegant inkapslad haspelrulle som Ni kan göra långa kast med och som rymmer 240 m 0,25 mm massiv nylonlina — 210 m 0,30 — 175 m 0,35? Inte dåligt eller hur? Men det är inte nog med det. Victory 1000 — som rullen heter — är den enda rulle i världen av sin typ som har linspridning — därav den stora linkapaciteten. Linan lindas jämnt och fint upp på spolen och löper ut lika elegant. Vill Ni lägga betet på exakt plats bromsar Ni upp kastet genom att bekvämt trycka på tumgreppet när betet är i luften. Tumgreppet, som är anatomiskt riktigt utformat, användes också för frikoppling — enkelt och icke tröttnande.

Med denna rullssensation har Ni absolut linkontroll och behöver inte riskera lintvinning.

Det är inte till mycke glädje att endast räkna upp fördelarna på papperet. Gå in i stället redan i dag i Er redskapsaffär och "känn" på rullen — då först förstår Ni riktigt varför Victory 1000 är en sensationsrulle.

Passa samtidigt på att hämta Er exemplar av "Fiska med Victory 1958". Ni kan även få den direkt från Victory Produkter AB, Malmö 16. Den är större och ännu trevligare än vanligt. Bliv med och tävla om fina priser!

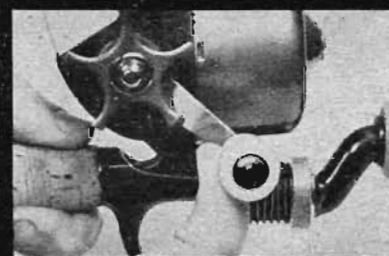
Victory 1000 kostar 95:— och den något förenklade Victory 800 kostar 65:— (riktpriser). Båda ligger i eleganta presentförpackningar.

VICTORY

Detaljbilderna nedan ger en upplåtning om den genomgående överlägsna konstruktionen.

Utbyte av trumma sker blixtsnabbt och utan hjälp av verktyg.

Automatisk backspärr.

Passar till alla spötyper — såväl spinn- som haspelspön.

Axeln till tumgreppet kan lätt lossas utan verktyg. Tumgreppet borttages och drevren är lättåtkomliga för smörjning.

Auktoriserad återförsäljare

AB SVENSKA URDEPOTEN

STOCKHOLM - GÖTEBORG - MALMÖ - HÄLSINGBORG - TRELLEBORG